

Beleef de Slag om Arnhem

AIRBORNE MUSEUM 'HARTENSTEIN' IN OOSTERBEEK

In september 1944 vonden in en om Arnhem hevige gevechten plaats tussen Duitse en Britse soldaten. Het hoofdkwartier van de Britse generaal-majoor Urquhart bevond zich in hotel Hartenstein in Oosterbeek, een historische plek waar nu het Airborne Museum is gevestigd.

De geallieerde operatie 'Market Garden', opgezet door veldmaarschalk Montgomery, ging op 17 september 1944 van start. Het doel was om vijf bruggen in Nederland, waaronder de verkeersbrug over de Rijn bij Arnhem, in handen te krijgen door middel van luchtdoelwitacties (*market*) en een grondoffensief (*garden*). Bij een succesvolle operatie zou een verbinding door Nederland ontstaan vanaf de frontlinie bij het Belgische Kempisch kanaal tot en met de Rijnbrug bij Arnhem. Dat bood onder andere de mogelijkheid voor het geallieerde leger om vanuit Nederland, om de Siegfriedlinie heen, het Ruhrgebied te omsingelen en af te snijden van de rest van Duitsland om het uiteindelijk doel, het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog in 1944, te versnellen.

Slag om Arnhem

Op zondagmiddag 17 september landden enkele onderdelen van de *1st British Airborne Division* onder bevel van generaal-majoor Urquhart bij Renkum en Wolfheze, ruim twaalf kilometer ten noordwesten van de verkeersbrug bij Arnhem. Deze eenheden moesten langs verschillende parallelle routes naar Arnhem trekken om

◀
Het Airborne Museum Hartenstein in Oosterbeek.

de brug in bezit te nemen. In de vroege avonduren wist het *2nd Battalion Parachute Brigade* van luitenant-kolonel Frost de noordelijke oprit van de brug in handen te krijgen. Hoewel nog enkele groepen soldaten erin slaagden Frost te bereiken, hebben slechts een kleine zeventien strijders de brug gehaald. Pogingen van andere bataljons om de brug te benaderen vonden op dinsdag 19 september een bloedig einde rond het Arnhemse Gemeentemuseum. Frost wist met een beperkte strijdmacht de brug nog drie dagen en vier nachten vast te houden. Door de enorme vertraging die het grondoffensief vanuit Zuid-Nederland had opgelopen was voor het *30th British Corps* de Arnhemse brug echt een brug te ver. Op 'Bloody Tuesday' was al duidelijk geworden dat veel soldaten die na 17 september waren gedropt Arn-

hem niet meer konden bereiken. Verschillende bataljons werden in Oosterbeek door Duitse troepen tot staan gebracht. Bij de planning van Market Garden heeft Montgomery welbewust de sterkte van twee Duitse pantserdivisies bij Arnhem aanmerkelijk lager ingeschat dan ze in werkelijkheid

▽
Nagebouwd oorlogsverleden.

was. Ten noorden en oosten van Arnhem had een hergroepering plaatsgevonden van de *9. SS-Pantzer-Division 'Hohenstaufen'* en de *10. SS-Pantzer-Division 'Frundsberg'*.

werd besloten de restanten van de *Airborne Division* en de andere overgebleven eenheden over de Rijn terug te nemen. Ongeveer 12.000 Britse en

'Trage opmars grondleger', 'Burgers tijdens de slag' en 'Propaganda en censuur'. Heel veel foto's, korte filmpjes, wapens, uniformen, baretten, insignes, gebruiksvoor-

'Frost wist met een beperkte strijdmacht de brug drie dagen en vier nachten vast te houden'

De geallieerde manschappen was meegedeeld dat ze op weinig serieuze tegenstand hoefden te rekenen.

Dat viel behoorlijk tegen. Door de hevige Duitse tegenstand kwam de *Divisional Head Quarters* van de *1st British Airborne Division* niet verder dan Oosterbeek en nam het noodgedwongen zijn intrek in hotel Hartenstein. Helaas lag het hoofdkwartier voortdurend onder Duits vuur en infiltrerden Duitse sluipschutters in de Britse linie, waardoor ze de ingang en de ramen onder schot konden houden. Urquhart werd gedwongen zijn hoofdkwartier naar de kelder van het hotel te verplaatsen, waar ook het noodhospitaal was ingericht. De situatie in Oosterbeek was onhoudbaar geworden. Er was een nijpend gebrek aan voedsel, water, geschikte wapens en munitie. De verdedigingslijnen van de perimeter rond Hartenstein zouden spoedig door de Duitsers worden doorbroken. Op 24 september

Poolse soldaten zijn ingezet in de gevechten om de brug in Arnhem. Van hen zijn er ongeveer 1500 gesneuveld, ruim 6500 militairen krijgsgevangen gemaakt of onder-

werpen en af een toe een diorama vertellen de geschiedenis van de Slag om Arnhem. De thema's zijn goed gekozen, aan het einde van de tentoonstelling vormen ze een

▶ **Het voormalige hotel Hartenstein dat in september 1944 hoofdkwartier van de geallieerden was.**

▽ **De Slag om Arnhem nagebouwd.**

gedoken en ongeveer 2300 zijn veilig geëvacueerd. Het aantal Nederlandse burgers dat omkwam tijdens de Slag wordt geschat op ruim 450, van wie ongeveer 180 in Arnhem. De Duitse verliezen bedroegen ongeveer 1300 doden en 2000 gewonden.

Museum

In het museum is een duidelijk aangegeven route die je door de expositie loodst. De opzet van Market Garden wordt eerst via een informatieve film uitgelegd. Daarna kom je in een van de vele zaaltjes waarin steeds enkele thema's worden uitgewerkt, bijvoorbeeld

compleet beeld van wat zich tijdens de Slag heeft afgespeeld. Opvallend is het onderwerp van de eerste zaal, namelijk de Duitse overwinning. De bezoeker weet onmiddellijk dat het in het Airborne Museum niet gaat om een geallieerde zege. Dat is wel eens anders geweest. Jarenlang leek het museum opgericht ter ere en meerdere glorie van de Engelse, en in mindere mate de Poolse, soldaten die hun leven op het spel hadden gezet om Nederland te bevrijden van de Duitsers. Na de vernieuwde museale presentatie enkele jaren geleden is er nu een meer reële weergave van

de historische werkelijkheid, ook al blijft de Duitse militaire kant onderbelicht.

Natuurlijk is er speciale aandacht voor voormalig hotel Hartenstein, in de septemberdagen van 1944 het hoofdkwartier van de Britten. Twee diorama's in de kelder geven een goed beeld van de moeilijke situatie destijds.

Een hoop herrie

De Airborne Experience is het indrukwekkende einde van het museumbezoek. Je belandt midden in de Slag om Arnhem. Om je heen zie je gewapende en vechtende soldaten, je loopt langs verwoeste huizen, je ervaart chaos en menselijk leed. Dat alles wordt versterkt door het lawaai: fluitende kogels rondom, soldaten die elkaar bevelen toeroepen, paniekerig geschreeuw. "Een hoop herrie," aldus een behoorlijk aangeslagen jongetje.

Op kinderen maakt de Airborne Experience een onvergetelijke indruk, ze hebben echt het gevoel midden in een oorlog te zitten. Jammer is dat in de Airborne Experience niet wordt aangegeven waar je geografisch gezien

eigenlijk staat en waar je precies naar kijkt, maar daarvoor is het uiteindelijk een *experience*.

Educatieve programma's

Interactie is een belangrijk educatief uitgangspunt geweest voor het Airborne Museum: het gaat erom dat kinderen de geschiedenis van de Slag om Arnhem zelf beleven. Voor het basis- en het voortgezet onderwijs heeft de educatieve dienst verschillende projecten opgezet waarin de persoonlijke verhalen van burgers en militairen centraal staan.

'Koffers vol verhalen' is een project voor basisschoolleerlingen, waarin de kinderen op een speelse manier kennismaken met de Slag om Arnhem. Het bestaat uit drie delen: een inleidende les op school, vervolgens het museumbezoek met 'Koffers vol verhalen', de Airborne Experience, en tot slot een verwerkingsles op school. Diverse speurtochten zijn uitgezet voor leerlingen uit het voortgezet onderwijs. Ook hier staat het persoonlijke verhaal van historische figuren centraal. De leerlingen onderzoeken de geschiedenis van de Slag om Arnhem door in de

huid te kruipen van een Oosterbeeks leeftijdgenootje of een Britse soldaat. Voor de onder- en bovenbouw op alle onderwijsniveaus zijn verwerkingsopdrachten beschikbaar.

Een opmerkelijke rol speelt de omgevingsgeschiedenis van het Airborne Museum in de onderwijsprogramma's. Doordat Hartenstein ongelukkigerwijs midden in het slagveld kwam te liggen, zijn vlakbij het museum verschillende belangrijke *lieux de mémoire* aan de Slag te vinden. Veel van deze gedenkwaardige plekken zijn opgenomen in de speurtochten.

Generaal-majoor 'Roy' Urquhart voor zijn hoofdkwartier, voormalig hotel Hartenstein in Oosterbeek.

Geallieerde vliegtuigen vlakbij Arnhem.

Airborne Museum Hartenstein
Utrechtseweg 232
6862 AZ Oosterbeek
026 – 33 37 710
www.airbornemuseum.nl